

МЕРОСНИНГ ТАҚСИМЛАНИШИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИНИШИ

М.Шодмонова
Ҳуқуқ магистри

АННОТАЦИЯ

Мамлакатимизда меросни эгаллашда меросхўрлар доирасини аниқлаш, меросни қабул қилишнинг фактик ва юридик тартибини аниқлаш, ҳозир бўлмаган меросхўрларнинг ҳуқуқларини таъминлаш, корхонага ворислик, мерос мол-мулкининг ошиши, меросдан воз кечиш муддатини аниқлаш борасида аниқ ечимларни шакллантириш заруратини кўрсатади. Бундан ташқари, меросни эгаллаш ҳуқуқини амалга оширишни муддат билан чеклаш ёки чекламаслик, мерос гувоҳномасини бериш муддатини қисқартиришнинг аниқ шартларини белгилаш ҳамда долзарб тусга эга.

Калит сўзлар: мерос, васиятнома, меросни эгаллаш, меросдан воз кечиг, мерос гувоҳномаси, ворислар, мерос қолдирувчи.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РАЗДЕЛА НАСЛЕДСТВА

АННОТАЦИЯ

В нашей стране показана необходимость определения состава наследников, определения фактического и юридического порядка принятия наследства, обеспечения прав отсутствующих наследников, установления правопреемства на предприятие, увеличения наследственного имущества, определения период отказа от наследства. Кроме того, актуально определение необходимости ограничения осуществления права на наследство сроком, установление конкретных условий сокращения срока выдачи свидетельства о праве на наследство.

Ключевые слова: наследство, завещание, приобретение наследства, отказ от наследства, свидетельство о праве на наследство, наследники, отказополучатель.

Қадимги Рим хусусий ҳуқуқида меросни тақсимлаш нормаларининг ривожланишининг турли даврларида эволюциясини кўриб чиқганимизда, биз

меросхўрларнинг умумий мулки (communio, или condominium) нинг энг қадимги тури бўлган деган хулосага келишимиз мумкин.

Жаҳонда меросни эгаллаш борасида турлича ёндашувлар мавжуд. Қитъа ҳуқуқ тизимида мансуб давлатларда меросни эгаллаш ёки ундан воз кечиш ҳуқуқи муайян муддат билан чекланиши (Германия, Япония) ёки бу муддатсиз амал қилиши (Франция) тенденцияси кузатилса, англосаксон ҳуқуқ тизимида эса меросни эгаллаш суд назорати остида мерос қолдирувчининг мажбуриятлари тўлиқ бажарилганидан кейин “тоза мол-мулк”ни (net estate) қабул қилиши кўринишида амалга оширилиши (Англия) ва меросни эгаллашнинг бир нечта босқичлари (мероснинг очилиши ва пробацция, мерос қолдирувчи активларни йиғиш, оила таъминоти, уй-хўжалиги ва умумий мулкдаги улушларни ажратиш, мерос қолдирувчининг қарзларини мажбуриятларини бажариш, солиқларни тўлаш, меросни тақсимлаш) тартибида (АҚШ) эгаллаш амалиёти шаклланган. Шунга қарамадан ҳозирда меросни эгаллашга нисбатан мақбул ҳуқуқий ечимларни топиш, меросхўрларнинг меросни эгаллаш ҳуқуқини амалга ошириш учун қулай ҳуқуқий механизмларни яратиш, мерос эгаллашда кредиторлар ҳуқуқларини таъминлаш борасида муаммолар мавжуд.

Умумий мулк пайдо бўлишининг бошқа асослари - шериклик шартномаси, турли шахсларга тегишли набўлган мулкларнинг тасодифий бирикмаси ва бошқалар, кейинчалик Рим ҳуқуқшунослари томонидан ишлаб чиқилган. Меросхўрларнинг умумий мулки иштирокчиларнинг келишуви билан ёки мерос мулкини бўлиш тўғрисидаги даъво ни кўриб чиқиш натижасида судянинг қарори билан тугатилиши мумкин. (actio familiae erciscundae).

Меросдан ташқари ҳолатлар туфайли юзага келган умумий мулкни тугатишнинг ҳуқуқий техникаси усули сифатида мерос мулкини бўлиш тўғрисида даъво қўйиш қоидаларининг ўхшашлиги ишлатилган. Фақат вақт ўтиши билан actio familiae erciscundae асосида умумий бўлиниш (actio communi dividundo) тўғрисидаги даъво пайдо бўлди. Ушбу иккала даъво ҳам бўлиниш билан бирга шерик мулкдорларнинг жамиятдан келиб чиқадиган мажбуриятларини бажариш мақсадини кўзлаган³.

Мерос мулкини қабул қилиш бир нечта меросхўрларнинг умумий улушли мулк ҳуқуқининг пайдо бўлишини назарда тутди. Мерос меросни қабул қилган меросхўрлар ўртасидаги келишувга биноан уларга тегишли улушларни ҳисобга олган ҳолда бўлиниши мумкин. Бундай ҳолда, умумий улушли мулкни тартибга солувчи қоидалар, шу жумладан битимлар шакли ва шартномалар шаклини

³ Брючко Т.А. Раздел наследства в гражданском праве: вопросы теории и практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М.: 2011. – 21 с.

белгилаш нуқтаи назаридан меросни тақсимлаш тўғрисидаги битимга тааллуқли қоидалар қўлланилади.

Меросни бўлиш тўғрисидаги, шу жумладан ундан меросхўрлардан бирининг улушини ажратиш тўғрисидаги битим, агар у мерос ҳуқуқи тўғрисидаги гувоҳнома берилгунга қадар тузилган бўлса ва нотариал тасдиқланган бўлса, гувоҳнома бериш учун асос бўлади. меросхўрларга мерос ҳуқуқи, бунда гувоҳномада улар ўртасидаги келишув бўйича меросхўрларнинг ҳар бирига мерос бўлиб қолган муайян мулк кўрсатилган. Охирги буюртма енг мақбул ҳисобланади, чунки у меросхўрлар ўртасидаги кейинги низоларни истисно қилади.

Кўчмас мулкни ўз ичига олган мерос мулкни тақсимлашда маълум хусусиятлар белгиланади. Меросни бўлиш тўғрисидаги шартнома тузилган кўчмас мулкка бўлган меросхўрларнинг ҳуқуқларини давлат рўйхатидан ўтказиш ушбу шартнома ва меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги илгари берилган гувоҳнома асосида амалга оширилади. Агар давлат рўйхатидан ўтказилгандан кейин меросхўрлар томонидан мол-мулкни тақсимлаш тўғрисида шартнома тузилган бўлса, ушбу шартнома асосида давлат рўйхатидан ўтказилади.

Меросхўрлар томонидан тузилган шартномада мерос бўлинишининг мерос ҳуқуқи тўғрисидаги гувоҳномада кўрсатилган улушларга мос келмаслиги мероснинг бўлиниши натижасида кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқларни давлат рўйхатидан ўтказишни рад этишга олиб келиши мумкин эмас.

Шунинг учун меросни бўлиш тўғрисидаги шартномада давлат рўйхатидан ўтказилиши керак бўлган ҳуқуқлар қандай белгиланишига устувор аҳамият берилади⁴. Мерос бўйича олинган ҳуқуқларни давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш устидан судга шикоят қилиниши мумкин.

Қонунда тўлиқ муомала лаёқатига эга бўлмаган (вояга етмаганлар, муомалага лаёқатсиз ва муомала лаёқати чекланган шахслар) фуқароларнинг мерос мулкни бўлишда қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга алоҳида эътибор қаратилган.

Ушбу шахслар томонидан олинган меросни ФКнинг 32-моддаси, васийлар ва ҳомийлар томонидан васийликдаги шахснинг мол-мулкни тасарруф этиш тартибини белгилайди. Бундан ташқари, меросни бўлиш тўғрисида шартномалар тузишда ва судда ушбу фуқаролар иштирокида меросни бўлиш тўғрисидаги ишларни кўриб чиқишда тегишли васийлик ва ҳомийлик органларини хабардор қилиш керак.

⁴ Лайко Л.В. Раздел наследственного имущества: теория, практика и тактика // Наследственное право. 2008. № 1.

Меросни бўлишда жисмоний шахсларга умумий мерос массасидан алоҳида мулк олиш учун имтиёзли ҳуқуқлар берилади. Шундай қилиб, мерос бўлинмас нарсанинг ҳуқуқидаги улуши мероснинг бир қисми, меросхўр ва мерос қолдирувчининг умумий мулкида бўлган қисми алоҳида тартибга солинади. Бундай меросхўр ўзининг мерос улуши ҳисобига мерос қолдирувчининг умумий мулкида бўлган нарсани, илгари умумий мулкнинг иштирокчиси бўлмаган меросхўрларга нисбатан, улар ушбу нарсдан фойдаланган ёки фойдаланмаганлигидан қатъи назар, имтиёзли ҳуқуққа эга бўлади.

Мерос қолдирувчига тегишли бўлган уй-жойда мерос очилган вақтда у билан доимий яшовчилар, мерос таркибига кирувчи мустақил бўлинмас мулкдан меросни бўлишда, илгари унинг умумий мулки иштирокчилари бўлмаган, ушбу ашёдан фойдаланмаган меросхўрларга нисбатан мерос улуши ҳисобига ушбу ашёни олишга устувор ҳуқуққа эга бўлади..

ФКнинг 1153-моддасига биноан, мерос очилгунга қадар уч йил мобайнида мерос қолдирувчи билан биргаликда яшаган меросхўрлар мерос тақсимланишида мерос таркибидан уй-жой, квартира ёки бошқа турар жойни, шунингдек уй-жой ашёлари ва рўзғор буюмларини олишда имтиёзли ҳуқуққа эга бўладилар.

Мерос қолдирувчи билан мол-мулкка нисбатан умумий мулк ҳуқуқига эга бўлган меросхўрлар мерос тақсимланишида мерос таркибидан умумий мулк бўлган мол-мулкни асл ҳолида олишда имтиёзли ҳуқуққа эга бўладилар.

Бундай ҳуқуққа фақат ворисликка чақирилган меросхўрлар (қонун ва васиятнома бўйича) егадирлар. Меросни бўлиш пайтида меросхўрларнинг оддий уй-рўзғор буюмлари ва уй-рўзғор буюмларини олиш бўйича имтиёзли ҳуқуқи васият қилувчининг ўз хоҳишига кўра васият қилиш ҳуқуқини чекламайди, ушбу ашёларни ҳар қандай шахсга, шу жумладан ушбу ашёларни олишда имтиёзли ҳуқуққа эга бўлмаган меросхўрларга ҳам тегишлидир.

Мерос мулкнинг, меросхўр талаб қиладиган имтиёзли олиш ҳуқуқининг унинг мерос улушига номутаносиблиги ушбу меросхўрнинг қолган меросхўрларга мерос таркибидан бошқа мол-мулкни ўтказиши ёки кўзда тутилиши бошқа компенсациялар, шу жумладан тегишли миқдорда пул тўлаш, шу билан бирга, бошқа меросхўрларга мерос таркибига кирмайдиган мол-мулк қопланиши билан амалга оширилиши мумкин.

Агар барча меросхўрлар ўртасидаги келишувда бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, улардан бирортасининг имтиёзли ҳуқуқни амалга ошириши бошқа меросхўрларга тегишли компенсация берилганидан кейин йўл қўйилади. Албатта, агар меросхўрлар ўртасида ишонч бўлса, улар олдиндан компенсация тўлашни талаб қилмасдан, мулкни тақсимлашлари мумкин.

Шу билан бирга, агар меросхўр компенсацияни дарҳол таъминлаш имкониятидан маҳрум бўлса ва меросхўрлар мерос бўлинишини кечиктиришни истамасалар, улар меросхўрнинг у ёки бу меросни олиш учун имтиёзли ҳуқуқидан фойдаланишни рад етишлари ёинки, меросдан олинган мулк ёки ундан қарз тилхатини (новация тартибида) ёки векселни, ёки мажбуриятни таъминланишининг бошқа усулини белгилашни талаб қилиши мумкин.

Мерос мулкини тақсимлашда ФКнинг 1153-1150-моддалари амал қилади, бу эса муайян шароитларда меросхўрга унинг мерос улуши ҳисобига меросдан айрим ашёларни олишнинг имтиёзли ҳуқуқини мерос очилган кундан бошлаб уч йил давомида таъминлайди ва ушбу ҳуқуқни амалга ошириш шартларини назарда тутди⁵.

Шундай қилиб, агар меросхўр ушбу даврда имтиёзли ҳуқуқдан фойдаланиш ниятини билдирмаган бўлса ва уни амалга ошириш учун қонун ҳужжатларида назарда тутилган чораларни кўрмаган бўлса, у бу ҳуқуқини йўқотади. Ўзининг ҳуқуқий табиатига кўра, бу муддат чеклаш муддати эмас, балки олдинги даврдир, чунки у ҳуқуқнинг нормал бузилмаган ҳолатида мавжудлиги чегараларини белгилайди, шунинг учун бу муддатнинг тугаши ҳуқуқнинг ўзини тугатишга олиб келади.

Турли ирсий ҳуқуқий тизимларга (континентал ва Англия-Америка) мансуб мамлакатларда ирсий ворислик механизмидаги фарқ улардаги меросни бўлиш тартибига таъсир қилмайди. Қитъа ҳуқуқ тизимидаги кирувчи мамлакатларнинг қонун ҳужжатларида меросхўрларнинг умумий мулкига кирадиган ҳуқуқ ва мажбуриятлар йиғиндиси сифатида мерос бўлиниши шартлиги белгилаб қўйилган.

Англо-Америка ҳуқуқ тизимидаги кирувчи мамлакатларда воситачи томонидан амалга оширилган меросни тугатиш жараёнидан кейин қолган маблағлар, мулк ва мулкый ҳуқуқларни бўлиш (тақсимлаш) шерик меросхўрлар ўртасида амалга оширилади.

Меросни тақсимлаш тўғрисидаги низолар мерос билан боғлиқ ишларнинг муҳим қисмини ташкил қилади. Ва бу тасодифий эмас, чунки "умумий мулкка тушиб қолиш ҳеч қандай тарзда норма деб ҳисобланмайди ва у доимо кўпроқ ёки камроқ сезиларли аномалия, умумий ҳуқуқий институтларнинг бузилиши билан бирга келади"⁶.

⁵ Дудкин А.И. Общие условия и порядок раздела наследства // Вестник Московского университета МВД России. 2010. – № 6. – 102-103.

⁶ Чиниев Д.А. Гражданско-правовые аспекты осуществления и защиты права собственности: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. – Ташкент: 2019. – 20 с.

Вафот етган шахсга тегишли бўлган мулкка нисбатан бир нечта меросхўрларда умумий улушли мулкка эгалик ҳуқуқи вужудга келади. Шу билан бирга, бир нечта шахснинг меросхўрликка чақирилиши ҳар доим ҳам умумий мулккий муносабатларнинг пайдо бўлишига олиб келиши мумкин эмас, агар охир-оқибатда, агар мулк меросхўрлардан фақат биттаси томонидан қабул қилинган бўлса, бошқалари меросни қабул қилмаса, рад этса ёки нолайик меросхўр бўлиб чиқса.

Маълумки, мерос мулкни тақсимлаш суд тартибида ёки суд тартибидан ташқари амалга оширилиши мумкин. Суддан ташқари процедура меросхўрлар томонидан судга мурожаат қилмасдан ўзлари томонидан мерос тақсимланишини ўз ичига олади. Агар меросхўрлар ўртасидаги келишув бўйича уни амалга оширишнинг иложи бўлмаса, тақсимлаш тўғрисидаги низо суд томонидан ҳал қилиниши мумкин. Бундай ҳолда, суд мерос мулкка эгалик ҳуқуқига эга бўлган аниқ меросхўрларни белгилайди. Барча меросхўрлар тақсимлаш низосида иштирок этишлари керак, чунки гап уларнинг мерос объектларига бўлган субъектив ҳуқуқлари ҳақида кетяпти.

Мерос мулкни тасимлашнинг суддан ташқари тартиби муаммоларига тўхталсак, тақсимлаш мезони - бу меросхўрнинг мулкдаги улуши. Мерос улуши қонун талабларига ёки васиятнома шартларига мувофиқ белгиланади. Бундай ҳолда, улушлар миқдори меросхўрлар ўртасидаги келишувга биноан ўзгартирилиши мумкин.

ФКнинг 1150-моддаси меросни тақсимлаш тўғрисидаги келишувга оид қиодаларга бағишланган бўлиб, у фақат ушбу шартномани тузиш шакли ва вақтини белгилайди. Тақсимлаш тўғрисидаги шартномани тузиш мақсадини ҳисобга олган ҳолда, уни қуйидагича таърифлаш мумкин: меросни тақсимлаш тўғрисидаги шартнома - бу умумий улушли мулк иштирокчилари ўртасидаги улушларни аниқлаш ва (ёки) мулкдан маълум бир мулкни бериш ёки икки ёки ундан ортиқ меросхўрларга компенсация тўлашга қаратилган битим.

Тақсимлаш тўғрисидаги битимнинг мазмуни қуйидагилардан иборат бўлиши мумкин: меросхўрларга тегишли умумий мулк ҳуқуқидаги улушларнинг ҳажмини ўзгартириш; мулк ҳуқуқидаги улушлардан қатъи назар, мулкни натура шаклида тақсимлаш; мерос мол-мулкни меросхўрлардан бирига ўтказиш; нақд пул ёки бошқа шаклда компенсация бериш; компенсация олишдан бош тортиш ва ҳ.к.⁷.

Тузилиши керак бўлган шартноманинг ўзига хос мазмунидан қатъи назар, унинг шартлари қуйидагилардан иборат: 1) бўлинадиган мол-мулкнинг таркиби,

⁷ Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексига шарҳ. 3-жилд / <https://www.osce.org/uz/uzbekistan/106236>

миқдори ва нархи ёки тақсимлаш амалга ошириладиган мол-мулк тўғрисида; 2) тақсимланган улушнинг қиймати ва табиий таркиби тўғрисида (бўлиш пайтида шаклланган улушлар); 3) тақсимлашни амалга ошириш тартиби ва шартлари тўғрисида (бўлим)⁸.

Ушбу шартлар, В.А. Белованинг фикрича, умумий мулкни бўлиш (улуш ажратиш) тўғрисидаги ҳар қандай шартноманинг муҳим шартлари бўлиб ҳисобланади⁹. Албатта, меросни тақсимлаш тўғрисидаги шартноманинг муҳим шартлари 1) тақсимланадиган (ажратилинадиган) мулкнинг ўзи; 2) тақсимлаш иштирокчиларига берилган мулк (улушлар); 3) компенсация миқдори ва муддатлари. Кўрсатилган шартларга қўшимча равишда, меросхўрлар имтиёзли ҳуқуқни амалга ошириш вақтини белгилашга ҳақли: компенсация берилгандан кейин, шартнома тузилгандан кейин ёки томонлар келишилган бошқа вақтда. Ушбу ҳолатнинг таърифи меросхўрнинг мулкка егалик ҳуқуқининг пайдо бўлиши учун зарурдир. Умумий қоидага кўра, фақат компенсация тўланганидан кейин меросхўр кўчмас мулкка нисбатан мулк ҳуқуқини ёки уни тасарруф этиш ҳуқуқини давлат рўйхатидан ўтказиш ҳуқуқига эга.

А.В.Бегичеванинг фикрига кўра, шартномада меросхўрлар, меросни тақсимлаш бўйича муносабатлар доирасидан ташқарига чиқадиган шартларни ҳам кўрсатиши мумкин. Бунда, корхонани тақсимлаш тўғрисидаги шартномага кўра, корхонани умумий улушли мулкка эга меросхўрлар унга бўлган ҳуқуқлар давлат рўйхатидан ўтказилгандан сўнг: а) уни ишончли бошқаришга ёки бошқа бегона шахсга бошқарувга ёки корхонанинг умумий улушли мулки иштирокчиларидан бирига топшириши шарт; б) тижорат ташкилотини тузиб, унга ўз ҳиссаси сифатида тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш учун корхонани ҳисса сифатида топшириш; в) корхонани мулккий комплекс сифатида сотиш ва уни сотишдан тушган суммани тўланиши лозим бўлган улушларга мувофиқ тақсимлаш¹⁰. Кўриниб турибдики, тузилаётган шартноманинг ушбу шартлари мулкни бўлиш ёки улушни ажратишга қаратилган эмас, балки ФКнинг 218-219-моддалари қоидаларини бажариш учун корхонага кейинчалик егалик қилиш, ундан фойдаланиш ва уни тасарруф этиш шартларини белгилайди. Шунинг учун уларни васият қилувчининг умумий мулкни тақсимлаш (улушни ажратиш) белгиладиган шартларга киритиш мушкул.

Меросни бўлиш тўғрисидаги битимга битимлар шакли ва шартномалар шакли тўғрисидаги умумий қоидалар қўлланилишини белгилайди. Шартномани

⁸ Шомухамедова З.Ш. Проблемы развития наследственного законодательства Республики Узбекистан: теория и практика: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. – Ташкент: 2011. – 34 с.

⁹ Белов В.А. Гражданское право. Общая и Особенная части. М., 2003. С. 236-237.

¹⁰ Бегичев А.В. Наследование по закону предприятия как имущественного комплекса в Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук. М., 2001. С. 115.

оғзаки ёки ёзма шаклда инвестиция қилиш мулкнинг қийматига ва меросхўрларнинг ҳуқуқий ҳолатига боғлиқ. Агар қиймат базавий ҳисоблаш миқдоринингнинг 10 бараваридан кам бўлса ва меросхўрлар доирасига жисмоний шахслар кирса, у ҳолда шартнома оғзаки тузилиши мумкин. Агар жисмоний шахслар ўртасида тақсимлаш предмети бўлган мол-мулкнинг қиймати базавий ҳисоблаш миқдорининг 10 бараваридан ошса ёки тузилаётган шартнома тарафларидан камида биттаси юридик шахс бўлса, у ҳолда шартнома ёзма шаклда тузилиши керак.

Одатда, меросхўрлар ҳуқуқларни махсус рўйхатга олишни талаб қилмайдиган кўчар мулкни оғзаки келишув асосида тақсимлайдилар. Бундай ҳолда, меросни тақсимлаш тўғрисидаги келишувнинг оддий ёзма шаклига риоя қилмаслик амалдаги қонунчиликка биноан унинг ҳақиқий эмаслигига олиб келмайди. Зеро, меросхўрларнинг ҳар бирига товон тўлаган ҳолда ёки тўламасдан ва бўлимнинг бошқа шартларига кўра қандай нарсалар берилиши тўғрисида низо юзага келган тақдирда, меросхўрлар ёзма ва бошқа далилларга мурожаат қилиш ҳуқуқига эга, бундан мустасно (кўрсатмалар (масалан, аудио, видео ёзувлар, меросхўрнинг унга бирон бир мулкни ўтказиш тўғрисидаги хатлари). Агар ихтиёрий равишда келишувга еришилмаса, меросхўрлар меросни бўлиш талаби билан судга мурожаат қилишга мажбур бўладилар.

Қонун меросни тақсимлаш тўғрисидаги битимлар учун ёзма шаклнинг алоҳида турини назарда тутмайди. Ёзма шаклдаги битим унинг мазмунини ифодаловчи ҳужжатни тузиш йўли билан тузилиши ва битимни тузаётган шахс ёки шахслар ёхуд улар тегишли равишда ваколат берган шахслар томонидан имзоланиши керак. ФКнинг 107-моддаси тўртинчи қисмига биноан, Хатлар, телеграммалар, телефонограммалар, телетайпограммалар, факслар ёки субъектларни ва улар хоҳиш-иродасининг мазмунини ифодалайдиган бошқа ҳужжатларни ўзаро айирбошлаш, агар қонунчиликда ёки тарафларнинг келишувиде бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, ёзма шаклда тузилган битимга тенглаштирилади. Аммо агар тузилаётган шартнома асосида кўчмас мулкка егалик ҳуқуқини давлат рўйхатидан ўтказиш амалга оширилса, бўлиниш шартномаси, албатта, томонлар томонидан имзоланган ягона ҳужжат шаклида тузилиши керак. Битта ҳужжатдан бошқа ёзма шаклдан фойдаланиш ноўрин кўринадди. Биз илгари маълум қилганимиздек, меросни тақсимлаш шартномасининг ёзма шаклига риоя қилмаслик томонлар ўртасидаги битимнинг факти ва шартларини исботлаш жараёнини мураккаблаштиради. Тарафлар ўртасида бундай суд жараёнининг олдини олиш учун кўчмас мерос мулкни бўлиш тўғрисидаги шартноманинг ёзма шаклига риоя қилмасликнинг яна бир оқибати, яъни: ҳақиқий эмаслигини белгилаш керак бўлади. Шунга ўхшаш

қонунчилик қарорларини кўчмас мулкни сотиш, ижарага бериш битимларини тузишда ҳам топиш мумкин. Юқоридаги таҳлиллардан келиб чиқиб, меросни тақсимлаш бўйича ФКга қуйидаги қўшимча ва ўзгартишлар киритиш таклиф қилиш мумкин:

1) ЎзР ФК 1150¹ моддасини киритиш” “Меросни тақсимлаш муддатини кечиктириш” қуйидаги мазмундаги: “Мерос қолдирувчининг васиятномада ифодаланган васиятномада ифодаланган хоҳишига кўра, мероснинг тўлиқ ёки қисман тақсимланишини, агар жиддий ва қонуний сабаблар бўлса, меросхўр томонидан кечиктирилишига суд қарорига асосан йўл қўйилади. Агар тақсимланишини кечиктириш тарафларнинг васиятномасида ёки келишувида белгиланган бўлса, суд жиддий асослар мавжуд бўлса, васиятномада ёки меросхўрларнинг келишувида кўрсатилган муддат тугагунга қадар бир ёки бир нечта меросхўрларнинг илтимосига асосан тақсимлашга рухсат бериши мумкин.

Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 2 январдаги “Васийлик ва ҳомийлик тўғрисида”ги қонунининг 11-моддаси 6-хатбошисини қуйидаги мазмунда тўдирилсин: «меросни тақсимлаш муддатини кечиктириш тўғрисида судга мурожаат қилиш»;

2) ФКнинг 1150-моддаси учинчи қисмини қуйидаги тахрирда баён этиш: “Меросни тақсимлаш тўғрисидаги келишувга ушбу Кодекснинг битимлар ва шартномалар тўғрисидаги қоидалари қўлланилади, чунки бу унинг моҳиятига зид келмайди”;

3) ФКнинг 1150-моддаси бешинчи қисмини қуйидаги мазмунда тўлдирилиши таклиф этилади: “Меросни бўлиш тўғрисида меросхўрларнинг келишувига кўра мерос таркибидан маълум мол-мулкка эгалик ҳуқуқи бир шерикга берилиши мумкин. Меросхўр, бошқа меросхўр учун эса ушбу мол-мулкка ёки унинг бир қисмига мулк ҳуқуқи белгиланади. Мероснинг бўлиниши натижасида кўчмас мулкка ёки унинг бир қисмига мулк ҳуқуқини олган меросхўр ушбу ҳуқуқни давлат рўйхатидан ўтказишни талаб қилишга ҳақли. Мулкни ёки унинг бир қисмини тақсимлаш натижасида меросхўр томонидан олинган мулк ҳуқуқи ушбу мол-мулкка эгалик ҳуқуқи ўтганда сақланиб қолади.

ҲОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР: (REFERENCES)

1. Брючко Т.А. Раздел наследства в гражданском праве: вопросы теории и практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М.: 2011. – 21 с.
2. Лайко Л.В. Раздел наследственного имущества: теория, практика и тактика // Наследственное право. 2008. № 1.
3. Дудкин А.И. Общие условия и порядок раздела наследства // Вестник Московского университета МВД России. 2010. – № 6. – 102-103.

4. Чиниев Д.А. Гражданско-правовые аспекты осуществления и защиты права собственности: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. – Ташкент: 2019. – 20 с.
5. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексига шарҳ. 3-жилд / <https://www.osce.org/uz/uzbekistan/106236>
6. Белов В.А. Гражданское право. Общая и Особенная части. М., 2003. С. 236-237.
7. Бегичев А.В. Наследование по закону предприятия как имущественного комплекса в Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук. М., 2001. С. 115.
8. Имомов, Н. (2020). АНАЛИЗ НОВЫХ ПОДХОДОВ К ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫМ СРЕДСТВАМ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПО ЗАЙМОВЫМ ОБЯЗАТЕЛЬСТВАМ. *Review of law sciences*, (3), 39-45.
9. Ibrohimov, A. A. M. O. G. L., & Nechaeva, E. V. (2022). XALQARO INVESTITSIYA HUQUQIDA MILLIY REJIM VA ENG QULAY SHARTLAR REJIMI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(2), 414-425.
10. Имомов, Н. (2019). ESSENCE OF CIVIL-LAW TOOLS IN THE ANTI-CORRUPTION SYSTEM. *Юридик фанлар ахборотномаси*, (3), 41-45.
11. Иброҳимов, А. А. Ў. (2021). КОРПОРАЦИЯНИ БОШҚАРИШДА ФИДУЦИАР МАЖБУРИЯТЛАР ВА УЛАРНИ ЎЗБЕКИСТОНДА ҚЎЛЛАШ ИМКОНИЯТЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(10), 841-853.
12. Имомов, Н. (2018). ЗАДАЧИ ГРАЖДАНСКОГО КОДЕКСА: ПРАВОВОЕ ОПРЕДЕЛЕНИЕ ИЛИ ПРАВОВОЕ УПОРЯДОЧЕНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ. *Review of law sciences*, (1), 43-49.